

Janusz Królikowski

Sprawozdanie z prac w okresie od listopada 2012 do kwietnia 2013 r.

Hereditas Monasteriorum 2, 500-502

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zespół III

ks. Janusz KRÓLIKOWSKI

Wydział Teologiczny

Sekcja w Tarnowie

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Sprawozdanie z prac w okresie od listopada 2012 do kwietnia 2013 r.*

W ramach Projektu przeprowadzono w ostatnim czasie kilka kwerend, które zaowocowały pierwszymi publikacjami oraz opracowaniami przygotowanymi do druku.

1. Kontynuowano przede wszystkim kwerendę dotyczącą prepozytury benedyktyńskiej w Tuchowie, którą przeprowadzono w tamtejszym Archiwum Parafialnym oraz w archiwach okolicznych parafii. Udało się odnaleźć dokumenty dotyczące Bractwa Różańca Świętego założonego przez tuchowskich benedyktynów w 1615 r. Szczególne znaczenie posiada księga bracka, która zawiera m.in. wpisy członków od początku istnienia bractwa do 1964 r. Ponadto został odnaleziony manuskrypt, w którym znajdują się sprawozdania z działalności bractwa różańcowego w XVIII w. Księga bracka pokazuje, że mimo kasaty klasztoru benedyktynów zapoczątkowana przez nich forma działalności kościelnej i kulturowej trwała i przynosiła konkretne owoce w życiu Tuchowa i okolicy, jak wynika z zachowanych sprawozdań. Dzięki przeprowadzonym kwerendom poszerzyła się także znacząco baza źródłowa dotycząca dziejów regionalnych.

Analiza ksiąg metrykalnych w sąsiednich parafiach dostarczyła licznych materiałów prozopograficznych dotyczących benedyktynów przebywających w prepozyturze tuchowskiej. W księgach metrykalnych zostali bowiem odnotowani ci mnisi, którzy pełnili jakąś posługę w okolicznych parafiach, a nie pojawiają się w dokumentach dotyczących wprost klasztoru tuchowskiego. Można w ten sposób uzupełnić wiedzę na temat obsady tego klasztoru w XVII i XVIII w.

Prowadzono również kwerendę w Muzeum Regionalnym w Tarnowie, identyfikując kilka dokumentów benedyktyńskich związanych z Tyńcem i Tuchowem i dotyczących uposażenia klasztorów w okresie kasat.

Ze względu na znaczenie prepozytury tuchowskiej dla klasztoru benedyktynów w Tyńcu oraz zaskakująco owocny efekt prowadzonych kwerend prepozytura zasługuje na dalsze badania i kwerendy. W następnej kolejności trzeba będzie także przygotować do druku przynajmniej wybór ważniejszych archiwaliów, które dokumentują dzieje benedyktynów w Tuchowie i kasatę tej prepozytury.

2. W ramach podjętych już wcześniej prac nad schematyzmami diecezji tarnowskiej dokonano wypisów pojawiających się w nich zakonników i zakonnice z okresu 1799–1855 przebywających

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

w klasztorach oraz zakonników, którzy zostali przyjęci do diecezji i włączeni do pracy parafialnej. Z uwagi na zaplanowane w Projekcie zajęcie się kasatami na terenie diecezji tarnowskiej i ich reperkusjami zachodzi potrzeba objęcia analogicznymi badaniami także schematyzmów diecezji przemyskiej, ponieważ w pierwszej połowie XIX w. część wschodnia dzisiejszej diecezji tarnowskiej należała administracyjnie do diecezji przemyskiej. Dlatego zostanie tam podjęta nowa kwerenda, mająca na celu badanie losów zakonników. Stosowny zbiór schematyzmów znajduje się w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu. Dokonanie odpowiednich wypisów pozwoli na prześledzenie losów wielu zakonników, którzy zostali włączeni do pracy duszpasterskiej w diecezji. Będzie można poznać m.in. dość szczegółowo losy jezuitów, którzy po kasacie w Rosji w 1820 r. zostali przyjęci w decydującej mierze właśnie w diecezjach tarnowskiej i przemyskiej.

3. Badania prowadzone nad kasatami i propagowanie ich rezultatów zaowocowały opublikowaniem na użytek społeczności lokalnej w Miechowie książki poświęconej tamtejszym bożogrobcom. Jest to przedruk książki Piotra Pękalskiego *O początku, rozkrzewieniu i upadku zakonu XX. Kanoników Stróżów św. Grobu Jerozolimskiego*, wydanej w Krakowie w 1867 r. Zawiera ona syntetyczny opis dziejów bożogrobców w Polsce, włącznie z kasatą ich klasztorów. Książka ma także związek z dziejami kasat na obszarze diecezji tarnowskiej, gdyż na jej terenie, w Chełmie, bożogrobcy prowadzili parafię oraz posiadali swoje dobra (Niskowa koło Nowego Sącza). Wystrój kościoła parafialnego w Chełmie prawie w całości pochodzi z klasztoru bożogrobców, a w muzeum istniejącym przy parafii znajduje się wiele zabytków po nich, w tym także interesujących archiwaliów. Zostaną one zbadane i skatalogowane.

4. Podczas badań nad dziedzictwem po skasowanych klasztorach i kwerendy w Archiwum Archidiecezjalnym w Częstochowie odkryto materiały dotyczące kartuzji w Gidlach. Zostały one już w dużej części opracowane w artykule *Kasata klasztoru kartuzów w Gidlach* (zob. HM, 2, 2013, s. 311–347). Ponadto, idąc śladem materiałów dotyczących kartuzów, w Bibliotece Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie znaleźliśmy materiały dotyczące kartuzji w Berezie (związana odnoszące się do ostatnich lat jej istnienia), które są już w trakcie opracowywania. Pojawiła się w związku z tym idea zebrania archiwaliów dotyczących klasztorów kartuzów w Gidlach i w Berezie, celem ich opublikowania w osobnym zbiorze źródeł. Będę wdzięczny za każdą informację dotyczącą zachowanych archiwaliów odnoszących się do tych dwóch klasztorów.

5. W dniach 6–8 II 2013 r. przeprowadzono kwerendę w Archiwum Paulinów na Jasnej Górze, która posłużyła przede wszystkim do przygotowania referatu *Kasata klasztoru paulinów w Polsce i materiały do kasat pruskich w Wielkopolsce w Archiwum Paulinów na Jasnej Górze* w ramach konferencji *Losy i znaczenie dziedzictwa po klasztorach skasowanych w Wielkopolsce pod rządami pruskimi (do 1871 r.)*, zorganizowanej w Poznaniu w dniach 4–7 IV 2013 r.

6. W trakcie prowadzonych kwerend odnaleziono rękopis pochodzący z kręgu pijarów z kolegium w Rzeszowie: *Sidus artium rhetorica in tres constellationes. Nempe: inventionem, dispositionem et elocutionem divisa. Atque nobilibus eloquentiae auditoribus e gentilitio Lubomirsciorum Szreniava in Resoviensi Scholarum Piarum collegio exorta. Anno qvo lux mundi tenebras carnis humanae subiit 1691 diebus septembris*. Jest to oprawny w częściowo zniszczoną skórę kodeks, napisany starannym pismem jednej ręki, zawierający 120 kart o formacie 20 × 16 cm. Wpis proveniencyjny mówi, że rękopis był w posiadaniu ks. Jana Kantego Jaworskiego (1845–1908), wykładowcy w Seminarium Duchownym w Tarnowie¹. Niestety, nigdzie nie podano nazwiska autora. Na ile

1 H. E. WYCZAWSKI, *Jaworski Jan Kanty*, [w:] IDEM (red.), *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 2: H–Ł, Warszawa 1982, s. 195–196.

udało się zweryfikować dostępne bibliografie, taki tytuł nie jest nigdzie notowany. Rękopis zawiera kompletny podręcznik retoryki. Zbadanie pism retorycznych autorów pijarskich być może pozwoli na ustalenie autora.

7. Anna Gąsior przygotowuje do druku zbiór prac ks. Władysława Chotkowskiego poświęconych kasatom w Galicji. Znaczenie takiego opracowania i publikacji wynika m.in. z tych prac, które w niejednym wypadku mają znaczenie jako ważne źródło do dziejów kasat. Podjęto także poszukiwania dotyczące spuścizny ks. Chotkowskiego, celem zbadania, czy nie zawiera ona jakichś materiałów, które zasługiwałyby na publikację w kontekście kasat klasztorów.

Poza tym do druku oddano kilka artykułów, które ukażą się jeszcze w tym roku – w bieżącym tomie „Hereditas Monasteriorum” (ks. Janusz Królikowski, *Kasata klasztoru kartuzów w Gidlach*) oraz w materiałach z dwóch konferencji naukowych organizowanych lub współorganizowanych przez Projekt:

1. konferencja *Losy klasztorów i zbiorów poklasztornych w okresie represji po upadku powstania listopadowego w 1831 r.* (A. Gąsior, *Klasztor trynitarzy w Krywiczach i jego losy*; ks. J. Królikowski, *Kasaty klasztorów trynitańskich na terenie zaboru rosyjskiego*);
2. konferencja *Losy i znaczenie dziedzictwa po klasztorach skasowanych w Wielkopolsce pod rządami pruskimi (do 1871 r.)* (ks. J. Królikowski, *Kasata klasztoru paulinów w Topolnie i materiały do kasat pruskich w Wielkopolsce w Archiwum Paulinów na Jasnej Górze*).